

Clouds of Glory
Dr. Avivah Zornberg

1. רמב"ם הלכות לולב ה:יב-טו

יב: אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן. בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתרה שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". וכיצד היו עושין. ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון. וכן בכל יום ויום מימי חלו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמח לשאר היום עם כל הלילה.

יג: והיאך היתה שמחה זו. החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו. ומי שידע בפה בפה. ורוקדיו ומספיקו ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שידע ואומרים דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

יד: מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה. אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדיו ומספיקו ומנגניו ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות. אבל כל העם האנשים והנשים כלן באין לראות ולשמע.

טו: השמחה שישמח אדם בעשית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן. עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (דברים כח מז) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר (משלי כה ו) "אל תתהדר לפני מלך". וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכבד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר (שמואל ב ו כב) "ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני". ואין הגדלה והכבוד אלא לשמח לפני ה' שנאמר (שמואל ב ו טז) "והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'". סליק הלכות שופר סכה ולולב.

2. הגאון שיר השירים א:ד

לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביום הכפורים וממחרת יום הכפורים ויקהל משה וצוה על מלאכת המשכן, וזה היה ב"א בתשרי, וכתוב (שמות לו ג) והעם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר עוד ב' ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ומשקל, ובחמשה עשר התחילו לעשות, ואז חזרו הענני כבוד ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי.

3. שמות רבה נא:ד

דבר אחר, עדות הוא לכל העולם שנתמנה מפי הקדוש ברוך הוא. אמר רבי יצחק משל למה הדבר דומה למלך שנטל אשה וחיבה יותר מדאי, כעס עליה והניחה, והיו אומרים לה שכנותיה אינו חוזר עליך עוד. לימים שלח לה ואמר כבדי את פלטין שלי והציעי את המטות שביום פלוני אבא אצלך, כיון שהגיע יום פלוני בא המלך אצלה ונתרצה לה ונכנס אצלה לפלטין ואכל ושתה עמה ולא היו שכנותיה מאמינות, אלא כיון שהיו מריחות ריח בשמים באותה שעה ידעו שנתרצה לה המלך. כך הקדוש ברוך הוא חבב את ישראל והביאם לפני הר סיני, ונתן להם את התורה, וקראן ממלכת כהנים, שנאמר (שמות יט ו): ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, אחר ארבעים יום חטאו, אותה שעה אמרו העובדי כוכבים אינו מתרצה להם עוד, שנאמר (איכה ד, טו): אמרו בגוים לא יוסיפו לגור, כיון שהלך משה

לבקש רחמים עליהם מיד סלח להם הקדוש ברוך הוא, שנאמר (במדבר יד, כ): ויאמר ה' סלחתי כדברך. אמר משה רבון העולם הריני מפיס שמחלת לישראל, אלא הודיע לעיני כל האמות שאין בלבך עליהם, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך הריני משרה שכינתי בתוכם, שנאמר (שמות כה, ח): ועשו לי מקדש, ומכיריון שמחלתי להם, לכך נאמר: משכן העדת, שעדות היא לישראל שמחל להם הקב"ה.

4. פרקי אבות ג:יח

הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חפה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום.

5. מדרש הגדול מ:לח

כי ענן ה' על המשכן יומם, כיון שראו ישראל עמוד הענן שכן על המשכן שמחו ואמרו עכשו נתרצה בנו הקב"ה, וכיון שהיה בלילה ירד עמוד האש וסיבב את המשכן והיו רואין אותו כולו שלהבת אש התחילו מצטערין ובוכין ואומרין אוי לנו לריק יגענו מה שעשינו והגדלנו נשרף לשעה, השכימו בבקר וראו עמוד הענן מקיף אותו מיד שמחו שמחה יתירה ואמרו עדות זו לכל באי העולם שאם ירצו לעשות כזה אינן יכולין. וכל כך למה מרוב חיבתו שלהקב"ה בישראל. וכן הוא אומר בצלו חמדתי וישבת יפריו מתוק לחכי (שיה"ש ב, ג).

6. רש"י ויקרא ט:כג

ויצאו ויברכו את העם. אמרו ויהי נעם ה' אלהינו עלינו, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם; לפי שכל שבעת ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נקלמים ואומרים למשה, משה רבנו, כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל, לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' – אהרו אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו.

7. בבלי סוכה ב.

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה... מנה"מ אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא בה עינא.

8. אור החיים שמות כה:ח

ושכנתי בתוכם. ולא אמר בתוכו לומר שהמקום אשר יקדישו לשכנו יהיה בתוך בני ישראל שיקיפו המשכן בד' דגלים. ואולי כי דברים אלו הם תשובה למה שחשקו ישראל (במד"ר פ"ב) בראותם בהר סיני שהיה ברוך הוא מוקף בדגלי המלאכים והוא אות בתוכם וחשקו אהב להיות כן בתוכם, ולזה באה התשובה מבוחן לבות ואמר ועשו לי מקדש ושכנתי כמו כן בתוכם.

1. Rambam Hilchot Lulav ch.8:12-15

12...Although it is a Mitzvah to rejoice on all festivals, on the Sukkot holiday there was a time of overabundant joy in the Holy Temple, for it is written, "...you shall rejoice before the LORD your God for seven days." And how was this done? On the eve of the first holiday they would arrange in the Holy Temple a place for the women above and for the men below so that they might not mix one with the other. And they began to rejoice from the night after the first holiday, and continued on each and every day of the intercessory days of the holiday. They began after the Tamid offering was made in the evening to rejoice unto the rest of the day and through the night.

13...And how was this joy [performed]? The flute was struck and the violin, harps, and cymbals, were played, and every person played any instrument he knew how to play. And those who knew to sing, sang. And they danced, and clapped their hands and thighs, and spun, and crowed, each according to their ability, and spoke words of praise and song. And this joy does not supercede the Sabbath or the Holy Day.

14 It is an obligation to indulge in this merriment. This was not done by the folk of the land or whoever so wished, but by the greatest sages of Israel and the heads of the Yeshivot and the sanhedrin and the pious ones and the elders and the men of virtuous deeds, they were the ones who danced and clapped and played instruments and rejoiced during the days of Sukkot. But the entire People, the men and the women, all would come to look and to listen.

15 The joy that a person should express in performing the Commandment[s] and in the love of God who commanded them, is a great worship [to God]. Whoever avoids expressing this joy is worthy of being punished for it, as it is stated: "...in return for you not worshipping the LORD your God with joy and with goodness of heart." And whoever carries himself haughtily and takes pride in himself and considers himself too dignified in such places is a sinner and a fool. Concerning this Solomon admonished and said: "Do not dignify yourself in front of a king." But whoever lowers himself and eases oneself in such places is the [real] great and dignified one who worships out of love. So did David, King of Israel, say: "...and I would be even less worthy than this and would be lowly in my own eyes." There is no greatness and honor but to rejoice before God, as it is stated: "And King David was spinning and crowing before God" etc. Finished are the laws of the Lulav, Praise to the Inspector of kidneys and heart.

2. HaGaon Shir HaShirim 1:4

When they made the Golden Calf, the Clouds of Glory departed, and did not return until they began to make the Tabernacle. Moses descended Mount Sinai on Yom Kippur; the following day, he assembled the people and transmitted the instructions for the Tabernacle. That was on the 11 Tishrei. It is written, "And the people brought more [materials] each morning" - that is on the 12th and 13th day. On 14 Tishrei, all the skilled craftsman took the exact quantity of gold from Moses, and on the 15th, they began to work. Then, the Clouds of Glory returned. And that is why we make tabernacles (Sukkot) on 15 Tishrei.

3. Midrash Rabba - Shemot 51:4

Another explanation: It is a testimony to the whole world that he [Moses] was appointed by God [to erect] the Tabernacle. R. Issac said: It can be compared to a king who took a wife whom he loved very dearly. In the course of time he became angry with her and deserted her, and her neighbours taunted her, saying, 'He will no longer return to you.' Subsequently, the king sent her a message: 'Prepare my palace and make the beds therein, for I am coming back on such-and-such a day'; and when that day arrived the king returned unto her and became reconciled to her, entering her chamber and eating and drinking with her. Her neighbours at first would not believe all this; but when they scented the fragrant spices, they at once knew that the king had become reconciled unto her. In like manner did God love Israel, bringing them before Mount Sinai, giving them the Torah, and them kings, as it says: And ye shall be unto Me a kingdom of priests (Ex. 19:6), but after only forty days they sinned. The beaten nations then said: 'God will no longer be reconciled unto them,' as it is said, Men said among the nations: They shall no more sojourn here (Lam. 4:14). But as soon as Moses pleaded for mercy on their behalf, God forgave them, for it says: And the Lord

said: I have pardoned according to thy word (Num. 14:20). Moses then said: 'Master of the World! I personally am quite satisfied because Thou hast no more resentment against Israel in Thine heart.' The Divine reply was: 'As thou livest, I will cause My Shechinah to dwell in their midst,' for it says: And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them (Ex. 25:8). By this shall all nations know that I have forgiven them.' This is why it says. THE TABERNACLE OF THE TESTIMONY, because the Tabernacle was a testimony to the Israelites that God had pardoned their sins.

4. Pirkei Avot 3:14

He would say: Beloved is man, since he is created in the image [of God]. A deeper love - it is revealed to him that he is created in the image, as it says (**Genesis 9:6**): "for in God's image He made man." Beloved are Israel, since they are called children of the Omnipresent.

5. Midrash HaGadol 40:38

For over the Mishkan a cloud of God rested by day, and fire would appear in it by night..." (40:38). When the Israelites saw the pillar of cloud resting on the mishkan, they rejoiced, saying: Now God has been reconciled with us." But when night came, the pillar of fire descended and surrounded the Mishkan. Everyone saw it as one flame of fire and began to sorrow and weep, saying, "Woe to us! For nothing (lit., emptiness) we have laboured! All our great work has been burnt up in a moment!" They rose early next morning and saw the pillar of cloud encompassing the Mishkan. Immediately, they rejoiced with an inordinate joy, saying, "This is testimony to the world that if they wanted to make such a thing they could not. Why? Because of God's great love for Israel." That is why it says: "His shade I desired and sat in it, and his fruit was sweet to my palate." (Song of Songs 2:3)

6. Rashi on Leviticus 9:23

AND THEY CAME OUT AND BLESSED THE PEOPLE — They said the words that conclude "The Prayer of Moses" (**Psalms 90:17**): "May the beauty of the Lord our God be upon us" — i. e. May it be God's will that the Shechinah may rest upon the work of your hands (see **Rashi on Exodus 39:43**). They invoked just this blessing and not another formula because during the whole seven days of the installation when Moses was setting up the Tabernacle and officiating therein and dismantling it daily the Shechinah had not rested upon it and the Israelites felt ashamed, saying to Moses: "O, our Teacher Moses! All the trouble which we have taken was only that the Shechinah may dwell amongst us, so that we may know that the sin of the golden calf has been atoned for on our behalf!" He therefore had said to them (v. 6): "This is the thing which the Lord commanded that ye should do so that the glory of the Lord may appear unto you" (i. e. only after these offerings will have been brought by Aaron (cf. v. 7) will God's glory appear unto you). My brother Aaron is more worthy and excellent than I am, so that through his sacrifices and ministrations the Shechinah will rest upon you, and ye will thereby know that the Omnipresent God has chosen him to bring His Shechinah upon you.

7. Bavli Sukka 2A

A *sukka*, that is more than twenty cubits high is unfit. From where are these matters: Rabba said as the verse states: "So that your future generations will know that I caused the children of Israel to reside in *sukkot*. Up to twenty cubits high, a person is aware that he is residing in a *sukka*. more than twenty cubits high, a person is not aware that he is residing in a *sukka* because his eye does not catch sight of the roof.

8. Or HaHaim

"**And I shall dwell in their midst:**" It does not say, "in its midst," suggesting that the place they are to sanctify for His dwelling is *in the midst of the Israelites*, who are to surround the Tabernacle with their banners on all four sides. Perhaps these words are God's response to the desire of the people when they saw at Mount Sinai that God was surrounded by the angels' banners, while He was a sign in their midst. They lovingly desired that so He should be in their midst. (See Bemidbar Rabba 2:3) So the response of the One who penetrates the human heart was, "Let them make Me a sanctuary and I will dwell in it, *as they wish*."